

ÂŞIK SITKI BABA DİVANI'NDA DEVRİYELER

Ramazan ÇİFTLİKÇİ^{1*}

¹: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü.

Özet

Dede Kargın aşiretine mensup Malatyalı bir ailenin çocuğu olarak Tarsus Yenice'de doğan ve ömrünün bir kısmını Harız'da (Gümüštepe/Merzifon) geçiren ve orada medfun bulunan Sıtkı Baba (1865-1928), XIX. yüzyıl sonlarında XX. yüzyıl başlarında yaşamış bir Bektaşî şairidir. Asıl adı Zeynelabidin olan şair, eserlerinde Sıtkı veya Pervane mahlasını kullanmıştır. Araştırmamızda Sıtkı Baba Divanı'nda bulunan dört devriyeden yola çıkılarak Sıtkı'nın devir anlayışı üzerinde durulacak ve seçilen metinler, şekil ve içerik açısından çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Sıtkı Baba, Divan, Devriyeler

DEVRİYELER IN THE ÂŞIK SITKI BABA DİVANI

Abstract

Born in Tarsus Yenice as a child of a Malatyan family belonging to the Dede Kargın tribe, Sıtkı Baba (1865-1928), who spent some of his life in Harız (Gümüštepe / Merzifon) XX century. Century Bektashi poet who lived in the early years. The poet, whose real name is Zeynelabidin, used the Sıtkı or Propagation in his works. In our research, the concept of Sıtkı's transfer will be emphasized by going out of four circles in Sıtkı Baba Divanı and selected texts will be analyzed in terms of form and content.

Keywords: Âşık Sıtkı Baba, Divan, Devriyeler

1. Giriş: Deriye Sözcüğünün Kökeni, Anlamı ve Türk Edebiyatındaki Yeri Üzerine

Devr (Devir), dönme, dolaşma, bir şeyin kendi mihverü üzerine hareketi anlamına gelmektedir. Varlıkların Hak'tan gelişini ve O'na dönüşünü açıklayan tasavvufî bir görüş (nazariye)'tür. Aynı zamanda İslam kozmolojisinde gök cisimlerinin her dönüşüne de devr denir. Devriye ise, devir anlayışını işleyen Hakk'ın zatında tecelli eden ilahî nurun, cisimler âleminde manevî bir tertip dâhilinde dört unsurdan geçerek insan-ı kâmil düzeyine ulaşması daha sonra da Hakk'a dönmesini konu alan manzum veya mensur eserlerdir. Sıtkı Baba Divanı'nda mevcut dört devriye bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Çokluk şekli **edvar** olan devr kelimesi, Arapça olup dönme, dolaşma, bir şeyin kendi mihverü üzerine hareketi, aktarma, bir şeyin bir kaptan ve mahalden bir diğerine nakli gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise; Hakk'ın zatından tecelli eden ilahî nurun, cisimler âleminde manevî bir tertip dâhilinde, madenlerden bitkilere; bitkilerden hayvanata; hayvanattan insana ve bu makamdan da insan-ı kâmil mertebesine ulaşarak yine ilk zuhur ettiği aslına, yani Hakk'a rücu etmesidir (Tatçı, 1997: 234-271). Devriyelerin iniş yayına (kavs-i nüzul) ait

* Yazışma yapılacak yazar: ramazan_ciftlikci@inonu.edu.tr

olanları anlatanlara **ferşiyye**, çıkış yayına (kavs-i uruc) ait olanları anlatanlara ise, **arşiyye** denmektedir.

2. Sıtkı Baba'nın Hayatı ve Eserleri

Dede Kargın aşiretine mensup Malatyalı bir ailenin çocuğu olarak Tarsus Yenice'de doğan ve ömrünün bir kısmını Harız'da (Gümüştepe/Merzifon) geçiren ve orada medfun bulunan Sıtkı Baba (1865-1928), XIX. yüzyıl sonlarında XX. yüzyıl başlarında yaşamış bir Bektaşî şairidir. Asıl adı Zeynelabidin olan şair, eserlerinde Sıtkı veya Pervane mahlasını kullanmıştır. Araştırmamızda Sıtkı Baba Divanı'nda bulunan dört devriyeden yola çıkılarak Sıtkı'nın devir anlayışı üzerinde durulacak ve seçilen metinler, şekil ve içerik açısından çözümlenecektir.

Sıtkı Baba'nın hayatı ve eserleri üzerinde âşığın ölümünden sonra 1930'lu yıllardan günümüze kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. (Sıtkı Baba Hakkında Yapılan Çalışmalar, Altınok, 2013: 16-18; İvgin, 1987:143-157) Şiirleri parça parça çeşitli yayın organlarında yayımlandıktan sonra Hayrettin İvgin ve torunu Muhsin Gül tarafından kitap bütünlüğünde (seçmeler halinde) okuyuculara ve araştırmacılara sunulmuştur. Bazı eserleri de çeşitli Türk halk müziği sanatçıları tarafından türkü formunda radyo ve televizyonlarda çalınıp söylenmektedir. Müzik piyasasında eserleri çeşitli kaset, cd, dvdlerde de yer almıştır.

Divanı ise, Baki Yaşa Altınok tarafından bazı eksikliklerle birlikte yayımlanmıştır. (Sistem Ofset, Ankara, 2013, VI+592 s.). Bu eserin ilk 30 sayfasında âşığın hayatı ve eserleri üzerine genel bilgiler verildikten sonra, Koşma ve Peşrevler başlığıyla (s. 29-373) hece ölçüsüyle yazılmış 401 eserine; Divan, Gazel, Mersiyeler başlığıyla da (s. 374- 516) aruz ölçüsüyle yazılmış 196 eserine ayaklarına göre alfabetik düzende yer verilmiştir. Sıtkı'nın Farsça ve Arapça yazılmış az sayıda şiirlerinden örnekler verildikten sonra Şeyh Cemaleddin Efendi'nin ölümüne yazılanlar başlığıyla (s. 519-563) ağıt olarak söylenmiş 71 şiiri eklenmiştir. Çalışma dizin ve eklerle tamamlanmıştır (s. 564-592). Kitaba elde edilebilen Sıtkı Baba ile ilgili çeşitli fotoğraflar da eklenmiştir.

Edebiyatımızda XVII. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar geçen süreçte 10'dan fazla Sıtkı mahlasını kullanan şair yetişmiştir (Sıtkı Mahlaslı Şairler, Altınok, 2013: 14-16). Bunların şiirleri, mahlas benzerliği sebebiyle birbirine mal edilmiştir. Sıtkı Baba, şiir söylemeye başladığı ilk yıllarda Pervane mahlasını kullandığı için Pervane mahlaslı diğer şairlerle de karıştırılmaktadır. Bizim üzerinde duracağımız şair ise, Yeniceli (Tarsus/Mersin) veya Harızlı (Gümüştepe/Merzifon/Amasya) olarak tanınan Dede Kargın aşiretine mensup, Malatya kökenli bir kişi olan Âşık Sıtkı Baba (1865-1928)'dir. Sıtkı Baba'nın oğulları Ali Baki, Hamdullah ve torunu Muhsin Gül de babalarının izinden giderek çevrelerindeki insanları aydınlatmışlardır.

Sıtkı'nın Divan'da toplanan şiirleri dışında 1894 (1310)'te yazılmış 97 sayfalık (1400 beyitlik) **Nasihatnâme ve Mevalid-i Aşk** isimli mesnevi halinde düzenlenmiş manzum iki eseri daha bulunmaktadır. Bu eserler üzerinde de kaynakçada belirttiğimiz çeşitli çalışmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Sıtkı Baba Divanı'nında Pir Sultan'da olduğu gibi, hem beşerî hem de dinî ve tasavvufî konuların ele alındığı anlaşılmaktadır. Divanda hece ve aruz ölçüleriyle yazılmış koşmalar, destanlar, methiyeler, hicviyeler, mersiyeler, **medetnâmeler**, **elifnâmeler**, **ağıtlar**, **düvazlar** ve **devriyeler** bulunmaktadır. Divan'ın dışında bir manzum nasihatnâmesi olduğunu belirtmiştik. Bu çalışmamızda B. Yaşa Altınok'un yayımladığı Sıtkı Baba Divanı'ndan seçtiğimiz devriyeler üzerinde duracağız.

3. Bulgular ve Yorum: Aşık Sıtkı Baba Divanındaki Devriyelerin Genel Özellikleri

Kutsal kitabımızdan yola çıkarak XII. yüzyıldan itibaren çeşitli mutasavvıflar, yazar ve şairler genellikle manzum bazen de mensur olarak yaratılış ve devir nazariyesiyle ilgili görüşlerini Türkçe, Arapça veya Farsça olarak ifade etmişlerdir. Devriye yazmış olan başlıca yazar, şair ve mutasavvıfların adları şöyledir: Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin, Hacı Bektaş, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Nesimi, Hatayi, Eşrefoğlu Rumi, Ahmed-i Sarban, Ümmi Sinan, Seyyid Seyfullah (Nizamoğlu), Olanlar Şeyhi İbrahim, Arşi, GaybiSunullah, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Niyazî-i Mısrî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Erzurumlu Emrah, Dertli, Azmi, Şahî, Şirî, Üsküdarlı Haşim Baba, Erzurumlu Noksani, Karamanlı Gufrani, Yozgatlı Hüzni, Bosnavi, Mehmet Ali Hilmi Dede Baba, Harabi, Abdülahad Nuri, Rıza Tevfik, Neyzen Tevfik, Çankırlı Ahmet Talat.

Ancak 1950'den sonra yaşayan şairler arasında devriye türünde eser vermiş çok ender isimler bulunmaktadır. Yani devriye geleneği zayıflamıştır. Daha önemlisi de türün en olgun örneklerini XX. yüzyılda Edip Harabi ve Aşık Sıtkı gibi çok önemli şahsiyetler vermiştir. 1950'den günümüze kadar devriye türünü işleyen halk şairleri arasında Aşık Davut Sulari, Aşık Daimi, Aşık Sefil Selimi, Aşık Feymani ve Zakir Murtaza Şirin (Şirini, Kurbanı) gibi isimler de bulunmaktadır. Daha önce devriyeler üzerine yapılmış genel ve akademik nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Bu türü örnekleyen bütün metinlerin bir ciltte toplanarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

İlk mutasavvıflardan başlayarak insanın dört unsurdan (cemat-nebat-hayvan-insan) geçerek insan-ı kâmil mertebesine yani fenafı'llaha ulaşmasına dair görüşler ileri sürülmüştür. Hayatın ve insanın evrimini konu alan bu görüşlerin temeli Kur'an-ı Kerim'e ve tasavvufa dayanmaktadır. Bu görüş **Yaradılış Teorisi** olarak mutasavvıflar, şair ve yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Mutasavvıf şair ve yazarların nazım veya nesir olarak kaleme aldıkları devriyeler, **nefes, şathiye, vahdetname** ve **yaşname, vücutnameler**le benzerlikler gösterirler. Yaşnameelerde şair, insanın dünyaya geldikten sonraki yaşamını ölümüne kadar yaş sırasına göre sıralarken devriyelerde evrenin yaratılışından önceki süreçten başlanarak dünyanın kuruluşundan itibaren insanın başından geçenler ifade edilmektedir.

Sıtkı Baba, Divanından seçtiğimiz devriyelerin tümü, 6+5 veya 4+4+3 11'li hece ölçüsüyle dörtlükler halinde düzenlenmiş; koşma nazım biçimiyle söylenmiş veya yazılmıştır. Dörtlük sayısı fazla olduğundan koşmadan daha çok destan özelliği göstermektedir. Her dörtlüğün sonunda işletilen **döner ayak**'lar ise muntazaman işletilmiş en az tam ve zengin kafiyeler ve aynen tekrarlanan redif niteliğindeki ibareler ile ses ve ahenk (armoni) bakımından zenginleştirilmiştir. Bunların bir nağme eşliğinde okunduğu ve icra edildiği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu tür metinler, genellikle düştüm, düş oldum, idim, oldum, geldim, gelirim gibi rediflerle işletilerek bunların önüne gelen uygun kelimelerle kafiye oluşturulmuştur. Sıtkı Baba'nın Divan'ından seçtiğimiz devriyeler, sırasıyla şu dizelerle örülmüştür:

- I. Şimdi Hacı Bektaş Pir'e düş oldum;
- II. Üstazım Şeyh Cemal mazhar idim ben;
- III. Söylendim dillerde destan idim ben;
- IV. Şimdi **Pervane**'yim yandım nar'a ben.

İlk devriye, merhum Türk halk müziği sanatçısı Ali Ekber Çiçek tarafından ufak tefek hatalarla derlenip "Haydar Haydar" nakaratları eklenmek suretiyle okunmuş ve bu adla meşhur olmuştur. Ali Ekber Çiçek ile sağlığında yaptığımız bir görüşmede eserin sözleri ve

müziğini babasından alarak düzenlediği bilgisini kendisinden öğrenmiştik. Ancak, incelediğimiz ilk devriyede yer alan:

“On dört yıl dolandım pervanelikte

Sıtkı ismim buldum divanelikte

Sundular aşk meyın mestanelikte

Kırkların Ceminde dar'a düş oldum” dörtlüğünün ilk dizesi, Ali Ekber Çiçek yorumunda, aslından farklı olarak: “On dört bin yıl gezdim pervanelikte” biçiminde söylenmektedir.

Devriyeler, kompozisyon bakımından genellikle **giriş, gelişme ve sonuç** bölümlerinden oluşmaktadır. Şair, incelediğimiz devriyelerin ilk dörtlüğünde konuya şöyle girmektedir:

Çatılmadan yerin göğün binası

Muallakta iki nur'a düş oldum

Birisi Muhammed birisi Ali

“Lahmike lahmi”de bire düş oldum.

*****

Hak yaptı nurumu saldı cihana

Eserdim alemde rüzgar idim ben

Nutk oldu Mevla'dan indim bir hana

Arzumanım yolda derkar idim ben.

*****

Kün nutkunu izhar etmezden Yezdan

Kaf ü Nun tahtında Sultan idim ben

Kurulmadan yer gök çarh ü asüman

Saray-ı mahfuzda mihman idim ben.

*****

Kudret kandilinde bir ziya iken

Ta ol zaman aşık oldum nur'a ben

Gökler yerde iken yer derya iken

Üç bin sene hizmet ettim Pir'e ben.

Muhtevadan da anlaşıldığı gibi şair, bu tür metinlere evrenin yaratılışı ile başlamaktadır. İlk devriyede yerin göğün binası çatılmadan askıda duran iki nura rastladığını, bunlardan birinin İslam peygamberi Hz. Muhammed (SAV); diğerinin de Hz. Ali (RA) olduğunu belirtiyor. Onlarla “lahmike lahmi” (Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye söylediği etin etimdendir) sözü doğrultusunda birliğe yani Muhammed Ali yoluna ulaştığını belirtmektedir. İkinci devriyeye, “Hak yaptı nurumu saldı cihana” diye başlayan şair, önce diğer insanlar gibi ruhunun yaratıldığını levh-i mahfuzda kendisinin de bulunduğunu; “Kün” yani ol kelamının Mevla'dan nutk olmasından sonra alemde rüzgar gibi estiğini ve dünya denen hana indiğini yani anasından doğarak bir bedene büründüğünü anlatmaktadır. Üçüncü devriyeye ise, yer, gök (çarh ve asüman) kurulmadan yani yaratan ol emrini vermeden önce Kün tahtında bir sultan olduğunu ve Saray-ı mahfuzda (Levh-i mahfuzun korunduğu saray) konuk (mihman, misafir)

olduğunu belirtiyor. Dördüncü devriyede Kudret kandilinde bir ışık olarak parlamakta iken yaratıcıya aşık olduğundan başlayarak pirine üç bin yıl hizmet ettiğinden bahsetmektedir. Anlaşıldığı gibi Sıtkı Baba'nın bu ifadeleri, İslam tasavvufunun benimsediği yaratılış teorisiyle de uyumludur.

Demek ki, şair daha Adem yaratılmadan önce ruhlar alemi (ervah-ı ezel)'nden başlayarak konuyu işlemede, yani iniş yayını (kavs-i nüzul) anlatmaktadır:

Ben Adem'den evvel çok geldim gittim
Yağmur olup yağdım, ot olup bittim
Bülbül olup Firdevs bağında öttüm
Bir zaman gül için har'a düş oldum.

İkinci devriyede ise, yaşnamelerin başlangıç bölümlerine benzer biçimde, dünyaya gelişini şöyle anlatmaktadır:

Bir ebe gelüben göbeğim kesti
Tuzlayıp tenimi toprağa yastı
Ol vakitte anam bağrına bastı
Anamın koynunda şirdar idim ben.

Dördüncü devriyede dört bin sene o şara (şehre) yani dünyaya gidip geldiğini söylüyor. Bu, bir çok İslam aliminin reddettiği ve Ortodoks İslamda bulunmayan **tenasüh** yani don değiştirme, ruh göçü inanışıdır. Başta Bektaşî menakıbnameleri (Velayetnameler) olmak üzere 'Ali Cengiz' gibi, masallarda ve etiyojik (dönüşümle ilgili) efsanelerde rastladığımız don değiştirme (geyik, güvercin, doğan, yılan, darı... en sonunda insan donuna girmek veya bu varlıklara dönüşme) motifidir. Genellikle Batınilerin benimsediği bu görüş Alevi Bektaşîliğe de Budizm, Maniheizm gibi Uzak doğu din ve inanışlarından geçmiştir. Ahmet Yaşar Ocak, konuyla ilgili bir araştırmada şu sonuca ulaşmıştır: "Tenasüh inancı İslamiyet'i kabulden önce Türklerin itikatları arasına çok derinden nüfuz etmiş, sonra da terkedilemiyerek yeni dine uydurulmaya çalışılmış ve nihayet çeşitli göçlerle Anadolu'ya sokulup burada teşekkül eden yeni heterodoks dini zümrelerde ana inanç unsurlarından biri olarak varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Bu inancın Anadolu'da yazılı olarak kaynaklara ilk yansıdığı yerlerden biri de Bektaşî menakıbnameleri olmuştur." (Ocak:1982, 408)

Şair, **şar** (kent, şehir) sözü ile dünyayı kast etmektedir. Aynı metinde dört bin yıl dünya ile ahiret arasında gidip geldiğini ve üç bin yıl da pirine hizmet ettiğini söylüyor :

Hakikat yolunda bezirgan oldum
Dört bin sene gittim geldim **şar'a** ben.

*****

Üç bin sene hizmet ettim Pir'e ben.

İlk devriyenin **gelişme** bölümünde. insanlık tarihinde ve peygamberler tarihinde yaşanmış olaylar, şairin de bildiği ve kendisinin de bizzat katıldığı olaylar biçiminde sunulmaktadır:

Ben Adem'den evvel çok geldim gittim
Yağmur olup yağdım, ot olup bittim
*****
Adem'le can olup Şit'e süzöldüm

*****

Mecnun olup Leyla için dolandım

*****

Kırkların Ceminde dar'a düş oldum.

İkinci devriyenin **gelişme** bölümünde Mevla'dan **kün**, yani **ol** emri nutk olduktan sonra, daha önce şar olarak nitelediği dünya denen hana indiğini söyleyerek burada yaşadığı olayları ve başından geçenleri sıralamaya başlar: "Nutm oldu Mevla'dan indim bir hana." Aynı metinde nasıl dünyaya geldiğini ve mürşidi ile nasıl tanıştığını belirttikten sonra mürşidiyle birlikte kırklar cemi'ne katıldığını söylemektedir: "Kırkların cemini o handa tuttuk."En kapsamlı devriye 47 dörtlükten oluşan üçüncü devriyedir. Doğal olarak bu metnin gelişme bölümü de geniş tutulmuştur. Bu devriyede şair, alemde insanlar ve cinler yaratılmadan önceki süreçten başlayarak insanın balçıktan yaratıldığı ve can verildiği anlara kadar Adem peygamberin Havva'yı bulup yeryüzüne inip insanların yetmiş üç millet halinde çoğalmasını anlatmaktadır. Daha sonra Hz. Nuh ile tufanı yaşayan şair, Hz. Halil İbrahim'e gelen Hz. İsmail'in kurbanı olur. Diğer dörtlüklerde ise, Hz. Eyyub gibi bedenini kurtlara yedirdikten ve Hz. Yakup ve Hz. Yusuf dönemlerini de yaşadktan sonra Hz. İsa gibi çarmıha takıldığını, Hz. Musa ile birlikte dolaştığını geçmiş peygamberlerle birlikte insanları doğru yola getirmek için çok gayret gösterdiğini söylemektedir.

Cebrail ve Azrail adlı melekler ve peygamberlerle birlikte olan şair, daha sonra Zaloğlu Rüstem'le Allah'ın askerliğini yaptığını, Ashab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) ile birlikte üç yüz yıl yattığını, Lokman Hekim ile birlikte dolaştığını, ehl-i beytin yolunu benimsediğini ve peygamberimiz Miraç'ta iken de Burak'ın önünde yürüyen arslan olduğunu açıklamaktadır. Hz. Ali ile birlikte Zülfikar çalan aşık, velilik yolunda da bir hayli ilerlediğini söylemektedir. Kırkların ceminde süpürgecilik (ferraşlık) yapan ve Selman olan şair, daha sonra Hızır ile de yoldaşlık yapmıştır. Kerbela'da kanını akıtan ve Nesimi ile birlikte derisini yüzdüren aşık, Mansur ile dara çekilmiş "Enelhak" söyleyen dilini terk etmemiştir. Bir zaman da Mecnun olup Leyla'yı sevmiş ve Ferhad olup Şirin'i sevdikten sonra Bektaşî tarikatına girdiğini mürşidi sayesinde Allah'ın sırrını öğrendiğini belirterek devriyeyi tamamlamıştır.

Dördüncü devriyenin gelişme bölümünde ise, şair, Cebrail ile sırra erdiğini; Hz. Musa ile Tur dağına gittiğini; fani dünyayı yedi kez yıktığını; Hz. İsa ile göklere çıktığını; Mansur ile birlikte dara durduğunu ve Nesimi gibi kendi derisini yüzdüğünü söylemektedir:

Cebrail ile bile erdim sırra ben.

*****

Yüz yirmi dört bin peygamber geldi

Musa ile bile gittim Tur'a ben.

*****

Bu fani dünyayı yedi kez yıktım

*****

İsa ile bile göklere çıktım

Mansur ile bile durdum dara ben.

*****

Nesimi gibi kendi kendimi yüzdüm

Devriyelerin **sonuç** bölümü son dörtlüklerdir. Şair geçmişte yaptığı yolculuğu tamamlamış ve yaşadığı güne ulaşmıştır. Aşık Sıtkı, ulaştığı insan-ı kamil aşamasını şöyle ifade ediyor:

Sıtkıya çok şükür didara erdim
Aşkın pazarında Hak yola girdim
Gerçek ariflere çok meta verdim
Şimdi Hacı Bektaş Pir'e düş oldum.

*****

Şimdi mahlasımız oldu **Pervane**
Katremi gark ettim bab-ı ummana
Sinim yığirmide yettim damana
Üstazım Şeyh Cemal mazhar idim ben.

*****

Şimdi **Pervane**'yim yandım nara ben.

*****

Sıtkı'ya ders verdi bir gerçek imam
Başıma geleni söyledim tamam
Çok surete girdim hasıl-ı kelam
Kimse fehm etmedi zi-şan idim ben.

4. Sonuç

Ahmet Yesevi ile başlayan ve Anadolu coğrafyasında Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ile devam eden devriye söyleme geleneğini XX. yüzyılda Sıtkı Baba da sürdürmüş yukarıda üzerinde durduğumuz dört devriyeye Divan'ında yer vermiştir. Bu metinler kaynağını ayet ve hadislerden, peygamberler ve İslam tarihinden almaktadır. Alevi Bektaşî geleneğine uygundur. Şair, yaratılış teorisine ilişkin görüşlerini söyleyerek bu teoriyi benimsediğini belirtmektedir.

Hamdülillah devrim itmam eyleyüp devraneden

Pir'im ihsan etdi doğdum **Hilmi** dört kez aneden

(Karakuş, 2012:5)

Diyen Mehmet Ali Hilmi Dede baba gibi, Sıtkı Baba da devriye geleneğini devam ettirmiştir.

Tecelli ve **Südur** konularında diğerleriyle benzer düşünceler taşıyan şairimiz sadece **tenasüh** (Ruh göçü, don değiştirme) konusunda Ortodoks İslam akaidi ile çelişmektedir. Ancak Süleyman Ateş, İsmail Yakıt gibi bazı ilahiyatçılar İslam'da tenasüh olduğu konusunda görüş belirtmektedir. Ayrıca şair, insanların 73 millete (fırkaya) bölündüğünü; 72'sinden nefret ettiğini belirtiyor. Kendisinin ise, grup-ı naci'ye (kurtulmuş topluluk) bağlandığını; piri ve üstadı Şeyh Cemaleddin Efendi sayesinde Ehl-i beytin yoluna ve Bektaşî tarikatına meylettiğini söylüyor. Bu tür metinlerin halka dini bilgiler vermesi ve yaratılış teorisini basit bir biçimde okuyanlara ya da dinleyenlere sunması gibi işlevleri de vardır. Yani birer eğitici

öğretici (didaktik) manzum metin özelliği taşımaktadır. 1950'den sonra devriye türünde dönüşüm yapmış şairler yetişmiştir. Önceleri idim, oldum, geldim, bulundum, düştüm... gibi ayaklar kullanan şairler, yaratıcıyla naz makamında söyleşirken; kendilerinin yaratıcıdan farklı olarak ne yapacaklarını belirten giderdim, yapardım, ederdim gibi ayaklar kullanarak deyişler söylemiştir.

Bir şah olsam hükmeylesem cihana¹
Kilise, mescidi yıkar giderdim
Okullar yapardım bütün insana
Cehaleti kökten söker giderdim.

Fabrikalar kurar idim her yerde
İkiliği kovar idim bu serde
Ayrı gözle bakmaz idim bir ferde
Cihana bir gözle bakar giderdim.

Gerçek insanları bilirdim Allah
Ondan gayrisine tapmazdım billah
Ne Kabe kalırdı ne de Beytullah
Yerine bir arpa eker giderdim.

İnsanlıktan başka olmazdı cennet
Yok olurdu İsa, Musa, Muhammet
Kalkardı dünyada mezhep, tarikat
Dinlerin bağını çözer giderdim.

Bir olurdu zengin fakir her zaman
Çaresiz dertlere olurdu derman
Ne gavur kalırdı ne de Müslüman
Tümünü bir yola çeker giderdim.

---

¹ Bu şiiri İbreti ile birlikte beş kişi sahiplenmektedir:

1. Maraşlı Mehmet oğlu Ahmet Kartalkanat (Kul Ahmet)
2. Sivas Kangallı Hamit Başbüyük (Kul Hayrani)
3. Maraşlı Derviş Mermertaş (Perişan Derviş)
4. Halil Öztoprak'ın varisleri.

Gece gündüz çalışırdım millete
 Bir faydalı kul olurdu elbette
 Bir ırmaktan olurdu Güneş'ten öte
 Yeni fezalara akar giderdim.

O günü görseydim yüzün gülerdi
 Dünyada insanlar bayram ederdi
 Ne bir silah ne bir atom kalırdı
 Bir ulu deryaya döker giderdim.

İbreti der varlığımız bitmezdi
 İnsanoğlu yanlış yola gitmezdi
 Ayrı gayrı devlet icap etmezdi
 Dünyaya bir bayrak diker giderdim.

(Vaktidolu,1996:32-33)

5. Ekler (Aşık Sıtkı'ya Ait Devriye Örnekleri):

I

Çatılmadan yerin göğün binası
 Muallakta iki nura düş oldum
 Birisi Muhammed birisi Ali
 “Lahmike lahmi”de bire düş oldum.

Ezdi aşkın şerbetini hoş etti
 Birisi doldurdu biri nuş etti
 İki bir derya olup cuş etti
 La'l ü mercan inci düre düş oldum.

O derya yüzünde gezdim bir zaman
 Yoruldu kanadım dedim el aman
 Erişti car'ıma bir ulu sultan
 Şehinşah bakışlı ere düş oldum.

Açtı nikabını ol ulu sultan
Yüzünde yeşil ben göründü heman
Kaf ü Nun suresin okudum o an
Arş kürs binasında yare düş oldum.

Ben Adem'den evvel çok geldim gittim
Yağmur olup yağdım, ot olup bittim
Bülbül olup Firdevs bağında öttüm
Bir zaman gül için hara düş oldum.

Adem ile balçık olup ezildim
Bir noktada bir hurufa yazıldım
Adem'le can olup Şit'e süzüldüm
Muhabbet şehrinde kara düş oldum.

Mecnun olup Leyla için dolandım
Buldum mahbubumu inanıp kandım

Gılmanlar elinde hulle donandım
Dostun visalinde nara düş oldum.

On dört yıl dolandım pervanelikte
Sıtkı ismim buldum divanelikte
Sundular aşk meyın mestanelikte
Kırkların Ceminde dara düş oldum.

Sıtkı'ya çok şükür didara erdim
Aşkın pazarında Hak yola girdim
Gerçek ariflere çok meta verdim
Şimdi Hacı Bektaş Pir'e düş oldum.

(Altınok, 2013:200-201)

II

Hak yaptı nurumu saldı cihana
 Eserdim alemde rüzgar idim ben
 Nutk oldu Mevla'dan indim bir hana
 Arzumanım yolda derkar idim ben.

Bir zaman o handa eğlendim kaldım
 Aşkın deryasına özümü saldım
 Üç sünnet yedi farz o handa kıldım
 Mürşidim yanımda ikrar idim ben.

Mürşidle özleri katara kattık
 Gönüller bir edip pençeye yattık
 Kırkların cemini o handa tuttuk
 Erenler babında serdar idim ben.

Nutkundan emretti ol Rabb-i Celil
 Dedi kulum olma bu hale melül
 Yetmiş bin melaik yanımda delil
 Geldim şu cihana hakdar idim ben.

Bir ebe gelüben göbeğim kesti
 Tuzlayıp tenimi toprağa yastı
 Ol vakitte anam bağrına bastı
 Anamın koinunda şirdar idim ben.

Anamın koinunda çok devran ettim
 Besleyip vücudum ab ile tuttum
 Üç ile beş ile yediye yettim
 Yaşım on ikide izhar idim ben.

Hakikat bağma eyledim seyran
 Bülbülüm bir güle kılarım figan
 Dört kapı kırk makam özümde pinhan
 On iki kapıya bir şar idim ben.

On beşime geldim aşıkâr ettim
Esrar-ı Hüda'yı hem izhar ettim
Çok beyit cihana yadigar ettim
Aşıklar içinde ahkar idim ben.

Şimdi mahlasımız oldu **Pervane**
Katramı gark ettim bab-ı ummana
Sinim yiğirmide yettim damana
Üstazım Şeyh Cemal mazhar idim ben.
(Altınok, 2013:212-213)

III

Kün nutkunu izhar etmezden Yezdan
Kaf ü Nun tahtında Sultan idim ben
Kurulmadan yer gök çarh ü asüman
Saray-ı mahfuzda mihman idim ben.

Yok iken alemdeins ü cinheman
La mekan burcunda ederdim cevlan
Temevvüç edince ol bahr-i umman
Sefine-i aşkda kaptan idim ben.

Cihan derya idi yok idi zemin
Ben idim bu babda bende vü kemîn
El-aman deyince Cibril-i Emin
Kudret kandilinde pinhan idim ben.

Keşfettim sure-i “men allemen”i
Akl-ı maaş olan anlamaz beni
Nümayan olmazdan gevher madeni
Füyuzat bahrinde umman idim ben.

Hallak-ı Teala eyledi Nusret
 Zatından cuş etti derya-yi hikmet
 Adem safiyullah giymezen hil'at
 Alem-i vahdette insan idim ben.

Çari anasırdan yapıldı vücut
 Ol vakit okundu sure-i sücud
 Melekler secdeye inince mevcud
 Adem'in cisminde bir can idim ben.

Balçık aleminde yattım bir zaman
 Erişti kalbime Nusret-i Yezdan
 Velayet nurunu takındım heman
 Arş-i nübüvvette taban idim ben.

Çalındı alnıma levh-mukadder
 Ahsen-i Takvimde buldum mukarrer
 Girince cennete Adem peygamber
 Elif tac giyinmiş Gılman idim ben.

Adem'e can oldum aleme geldim
 Gülşen-i vahdette Havva'yı buldum
 Seviştım kocuştım yar-ı gar oldum
 Suret- i didara hayran idim ben.

Bir zaman Havva'yı sevdim seviştım
 Çok evlat getirdim güldüm gülüştüm
 Cibril ile bu cihanı bölüştüm.
 Çift koştım alemde dihkan idim ben.

İndi sulbümüzden yetmiş üç millet
 Yetmiş ikisinden eyledim nefret
 Yar oldum Şit ile kıldım muhabbet
 Hakikat bezminde irfan idim ben.

Yar ile bir olup kıldık refakat
Çok zaman alemde sürdük adalet
Düştü aramıza ahiri firkat
Baş açık hu çeker giryan idim ben.

Aksine göründü gözüme suret
Cem oldu başıma türlü ukubet
Serteser cihana doldu mahlukat
Anların içinde cevlan idim ben.

Kapladı alemi nice mazarrat
Her biri bir hale oldu musallat
Tarik-i Mevla'dan azınca millet
Hakka doğru giden kervan idim ben.

Bu fani cihanda çok yeldim gezdim
Akibet milletin yüzünden bezdim
Nuh oldum hemen dem bir gemi dizdim
Gelecek tufana seyran idim ben.

Erince cihana hışm-i girdigar
Sefine-i Hakka olduk biz süvar
Tufana gark oldu yer gök her diyar
Çok şükür tufandan asan idim ben.

Gör neler eyledi Cenab-ı Hazret
Kalmadı alemde zıll-i musibet
Yine abad oldu çarh-ü adalet
Çarh içinde dönen devran idim ben.

Merhamet eyledi Hazret-i Yezdan
İmaret libasın giyindi cihan
Gösterdi zıyasın mihr ile taban
Anların katında nuran idim ben.

Dondan dona attı beni rüzigar
 Durmayuben gezdim diyar be diyar
 Erişti kalbime nur-i girdigar
 Esrar-ı hikmette mekan idim ben.

Çok hale uğradım buna mümasil
 Nice kere ruhum aldı Azrail
 Bir zaman Halil'den geldim İsmail
 Hakka teslim olan kurban idim ben.

Eyyub oldum kurtlar yedi bedenim
 Yaraladım vücudumu ben benim
 Çok yeldim boynuma takıp kefenim
 Seyyare-i çarh-ı cihan idim ben.

Sevdim bir nevcivan serv-i semeni
 Yakup gibi kan ağlattım ben beni
 Bekledim bir zaman Beytü'l-hazeni
 Yusuf için zar ü nalan idim ben.

İsa gibi kendim çarmıha taktım
 Hak hidayet etti semaya çıktım
 Nice zalimleri nara bıraktım
 Sıratın başında mizan idim ben.

Musa gibi gezdim bir ikrar ile
 Çok kelam danıştım girdigar ile
 Mahv oldum bu yolda külli var ile
 Kaşif-i esrar-i Yezdan idim ben.

Nebilerle bile çok çektim gayret
 Mahluku Hak yola eyledim davet
 Bu cihanda çok gösterdim mucizat
 Gayretkeş bir ehl-i iman idim ben.

Âşık Sıtkı Baba Dîvanı'nda Devriyeler

Gahi hakir gahi kahraman oldum
Gahi sultan gahi dervişan oldum
Bir zaman aleme Süleyman oldum
Hükm'eder bir ehl-i ferman idim ben.

Bir zaman da Rüstem oldum Hak çeri
Zarbımdan zar oldu dev ile peri
Mağripten meşrika düzdüm askeri
Baş kürside sahip kıran idim ben.

Bir zaman kendimi toprağa kattım
Eshab-ı kehf ile üç yüz yıl yattım
Bir dem sarraf oldum çok cevher sattım
Cevher-i hikmete umman idim ben.

Gahi maşuk oldum gahi de aşık
Gahi arif oldum bu yolda sadık
Bir zaman da oldum Lokman-i hazık
Her türlü dertlere derman idim ben.

Bir zaman aşikar bir zaman pinhan
Serteser alemi dolandım ey can
Asüman burcunda uçtum bir zaman
Serdar-i hüma-yi tayran idim ben.

Gahi abdal oldum gahi padişah
Çok hü çektim gezdim bir keçe külah
Gahi bülbül oldum eyledim fizah
Bir zaman sakın-i gülşen idim ben.

Gahi bahçe oldum gahi de bağban
Gahi lale oldum gahi erguvan
Gahi sünbül oldum gahi fesliğan
Firdevs-i vahdette handan idim ben.

Gahi yağmur oldum nebat bitirdim
 Gahi bağban oldum fidan yetirdim
 Gahi Cibril oldum vahiy getirdim
 Kaşif-i esrar-ı Kur'an idim ben.

Ehl-i Beyt yolunda göründüm tahkik
 Nur-i nübüvveti eyledim tasdik
 Kimse esrarımı kılmadı tefrik
 Hafız-i genc-i aşk viran idim ben.

Erince guşuma vahy-i girdigar
 Keşfoldu kalbime nokta-i esrar
 Muhammed Burak'a olunca süvar
 Önünce delil ü bürhan idim ben.

“Elem neşrehleke” çaldı kalemi
 Açıldı can gözüm gördüm alemi
 Şah-i nübüvvetten aldım hatemi
 Mir'acın yolunda arslan idim ben.

“Ettehüyatü” den okundu lillah
 Salavat keşf' oldu taberek' Allah
 Esselamüaleyk deyince Allah
 Sırr-i “Ev edna”da nişan idim ben.

Hakikat pirinden dersimi aldım
 Gavvas olup bahr-i tevhide daldım
 Şah-i Merdan ile Zülfikar çaldım
 Velayet rahında merdan idim ben.

Bir zaman Hızır'a yoldaşlık ettim
 Mucizat babında sırdaşlık ettim
 Bir zaman kırklara ferraşlık ettim
 Erenler ceminde Selman idim ben.

Âşık Sıtkı Baba Dîvanı'nda Devriyeler

Çok suretle geldim ben bu cihana
Söylesem esrarım sığmaz beyana
Yetmiş üç er ile girdim meydana
Kerbela çölünde al kan idim ben.

Ehl-i Beyt yolunda verdim serimi
Serimi canımı cümle çerimi
Nesimi oldum yüzdüler derimi
Aşk şarabın içmiş mestan idim ben.

Çok suretle kondum bu viraneye
Her kes bir taş atar bu divaneye
Bir zaman da girdim tımarhaneye
Zincirler takındım uryan idim ben.

Münacat eyledim Perverdigara
Çok çileler çektim eriştim yar'a
Mansur oldum beni çektiler dar'a
“Enel Hak” söyleyen lisan idim ben.

Bir dem Mecnun oldum sevdim Leyla'yı
Ley çekerek çok bekledim sahrayı
Mürgiler başıma yaptı yuvayı
Bir mest-i la ya'kıl hayran idim ben.

Bir dem harap oldum bir zaman abad
Bir zaman şad oldum bir zaman naşad
Bir zaman da oldum Şirin'e Ferhad
Söylendim dillerde destan idim ben.

Sene bin üç yüz hilafım yoktur
Başıma geleni söylesem çoktur
Tarikim Bektaşî üstazım Hak'tır
Aşına-yısırr-i Gufran idim ben.

Sıtkı'ya ders verdi bir gerçek imam
 Başıma geleni söyledim tamam
 Çok surete girdim hasıl-ı kelam
 Kimse fehm etmedi zi-şan idim ben.
 (Altınok, 2013:214-219)

IV

Kudret kandilinde bir ziya iken
 Ta ol zaman aşık oldum nura ben
 Gökler yerde iken yer derya iken
 Üç bin sene hizmet ettim Pir'e ben.

Elif lam suresin kandilde gördüm
 Aslı bir noktadır sırrına erdim
 Şol yedi kapıya yüzümü sürdüm
 Cebrail ile bile erdim sırra ben.

Ziyasından halk eyledi toprağı
 Vücut buldu bu eşyanın menba'ğı
 Cemalinden zuhur etti aşk bağı
 Bülbül gibi düştüm ah ü zare ben.

O dem cemaline bülbülan oldum
 Açtım goncalarım bir gülşan oldum
 Hakikat yolunda bezirgan oldum
 Dört bin sene gittim geldim şara ben.

Halk etmeden arşı kürsü alemi
 Şol yeşil kandile verdik selamı
 Üstazdan öğrendik bunca kelamı
 Bir harf ile heves ettim kara ben.

Emreyledi bu alemi var etti
Vücudum evini ulu şar etti
Bu ruhumu şol Adem'e sır etti
Hamdülillah erdim gizli vara ben.

Emretti ademden aleme saldı
Yedi yer yedi gök nur ile doldu
Yüz yirmi dört bin peygamber geldi
Musa ile bile gittim Tur'a ben.

Kendimi vücud-i adem'e saktım
Bu fani dünyayı yedi kez yıktım
İsa ile bile göklere çıktım
Mansur ile bile durdum dara ben.

Deşt-i Kerbela'yı derc ettim gezdim
Doksan bin kelamı okuyup yazdım
Nesimi gibi kendi kendimi yüzdüm
Şimdi **Pervane**'yim yandım nara ben.

(Altınok, 2013:220-221)

Kaynakça

1. Ak. İ., Turan, S., Dikmen, M.K., Nasihatname-i Sıdkı (İnceleme-Metin), Süleyman Demirel Üniv. SBE TDE ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012.
2. Akbulut, Aşık Sıdkı Babanın Mevalid-i Aşk (Aşkın Doğuşları) Eseri, Yeniceli Aşık Sıdkı Baba Sempozyumu (Mersin 2016)'nda Sunulmuş Yayınlanmamış Bildiri.
3. Altınok, B. Yaşa, Son Dönemin Güçlü Ozanı Sıdkı Baba, Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, S. 9, 2014, s. 127-154.
4. Altınok, B. Yaşa, Sıdkı Baba Divanı, Sistem Ofset Basımevi, Ankara 2013.
5. Artun, Erman, Ansiklopedik Halkbilimi Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü, Karahan Kitabevi, Adana 2014.
6. Aydoğan, Tuğba, Bektaşî Şairi Âşık Sıdkı Baba'nın Nasihatnamesi, Celal Bayar Üniversitesi Dergisi, C. 9, S. 2, Yıl:211, s. 290-312; türkoloji.cu.edu.tr.
7. Bacakoğlu, Zehra, Türk edebiyatında Devriyyeler, Necatibey Eğitim Fakültesi, Balıkesir 1984, Yayınlanmamış Lisans Tezi.
8. Bölükbaşı, Rıza Tefvik, Serab-ı Ömrüm ve Diğer Şiirleri, Hazırlayan: Abdullah Uçman, Kitabevi, İstanbul 2005, Büyük Devriye, s .221-24
9. Birdoğan, Nejat, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, Berfin Yay., İstanbul 1994.

10. Coşkun, Nilgün Çıblak, Alevi Cemlerinde Nefesler, Otorite Yay., İstanbul 2014.
11. Ergun, Sadettin Nüzhet, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 3 cilt, İstanbul Maarif Kütüphanesi, İstanbul 1955.
12. Gölpınarlı, Abdülbaki, Alevi-Bektaşî Nefesleri, Remzi Kitabevi, İstanbul 1963.
13. Gölpınarlı, Abdülbaki, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, Milliyet Yayınları, İstanbul 1972.
14. Gül, Muhsin (Derleyen), Şeyh Cemaleddin Efendi'nin Aşığı Halk Ozanı Sıdkı Baba, Hayatı ve Şiirleri (1865-1928), Kadioğlu Matbaası, Ankara 1984, 256 s.
15. Güzel, Abdurrahman, Bektaşilik ve Bektaşî Şiiri, Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983.
16. Hacı Bektaş Veli Külliyyatı, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi ve Vakfı, Ankara 2010.
17. Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi ve Vakfı, Ankara 2010.
18. İvgin, Hayrettin, Âşık Sıtkı (Pervane), Emel Matbaası, Ankara 1976.
19. İvgin, Hayrettin, Aşık Sıtkı (Pervane) Bibliyografyası, Türk Folkloru Araştırmaları 1987, MİFAD Yay., Ankara 1987, s. 143-157.
20. Karakuş, Gülbeyaz, Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Divanı, Revak Yay., İstanbul 2012.
21. Kavruk, Hasan- Oğuztürk, Oğuzhan, Sıdkı Baba Divanı'nda Hz. Muhammed Sevgisi Çerçevesinde Değer Eğitimi, Yeniceli Aşık Sıdkı Baba Sempozyumu (Mersin 2016)'nda Sunulmuş Yayınlanmamış Bildiri.
22. Kaya, Doğan, Devriye maddesi, Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yay., Ankara 2007, s.231-33.
23. Kaya, Doğan, Yaşnameler, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 280-82. (Pervane mahlasıyla bir yaşname bulunmaktadır. Aşık Sıtkı'ya değil, Pervane mahlaslı başka bir şaire ait olduğunu düşünüyoruz.)
24. Kaygusuz, İsmail, Görmediğim Tanrıya Tapmam, Alev Yay., İstanbul 1996, Devriyeler bölümü, s. 83-103;2. Basım: Su Yayınları, İstanbul 2009, s.86-100.
25. Kılıç, Mustafa, Gerçek Yaşam Tadında; Gelişim Dönemleri, 4 cilt, Pegem Akademi, Ankara 2013
26. Korkmaz, Esat, Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2005.
27. Korkmaz, Esat, Anadolu Aleviliği, Berfin Yayınları, İstanbul 2000.
28. Koşık, Halil Sercan, Nasihatname-i Sıdkı, Karadeniz Teknik Ün. SBE TDE ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2012.
29. Koşık, Halil Sercan, Bir Bektaşî Nasihatnamesinde Sünni İtikadı İzleri, Littera Turca, C. 1, S. 2, İlkbahar 2015, s. 93-108.
30. Köprülü, M. Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet Yayınları, Ankara 1966.
31. Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa, Türk Edebiyatında Şathiye, Akçağ Yay., Ankara 2001.
32. Noyan, Bedri, Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, VIII cilt, Ardıç Yayınları, Ankara 1998-2006.
33. Ocak, Ahmet Yaşar, Bektaşî Menakıbnamelerinde Tenasüh, Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1982, s. 397-408.
34. Ocak, Ahmet Yaşar, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yay., İstanbul 2000.
35. Oğuz, M. Öcal (Editör), Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2014.

36. Onay, Ahmer Talat, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, Haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yay., Ankara 1996.
37. Önder, Mehmet, Halk Ozanı Karamanlı Gufrani ve Bir Devriyesi, III Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir 1989, s. 297-300.
38. Öztelli, Cahit, Bektaşî Gülleri, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973.
39. Öztelli, Cahit, Pir Sultan Abdal, Milliyet Yayınları, İstanbul 1974.
40. Tatçı, Mustafa, Niyazi-i Mısri'nin Devriyeleri ve Devir Anlayışı, Edebiyattan İçeri, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 234-271.
41. Sevengil, Refik Ahmet, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri (Sivaslı Sıtkı), Atlas Kitabevi, İstanbul 1965, s. 303-308.
42. Şirin, Murtaza, Aşk Dönünce, THT Yay., Ankara 2005.
43. Uçman, Abdullah, Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1982, s. 73-191.
44. Uçman, Abdullah, Rıza Tevfik'in Şiirleri ve Edebi Makaleleri Üzerinde Bir Araştırma, Kitabevi, İstanbul 2004.
45. Uçman, Abdullah, Devriyeler Üzerine Rıza Tevfik'in Yayımlanmamış Bir Makalesi, Marmara Üniversitesi, Türklük Araştırmaları Dergisi, S.7, İstanbul 1993, s. 537-63.
46. Uzun, Mustafa, Devriye maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 9,s.251-53, TDV Yay., İstanbul 1994 (Ayrıca Devir maddesine bkz.)
47. Üçüncü, Kemal, Ahmet Edip Harabi Baba Divanı, 2 cilt, Alevilik Araştırmaları, İstanbul 2012
48. Ülkütaşır, M. Şakir, Alevi Bektaşî Edebiyatında Türler, TFAY-1974, Ankara 1976.
49. Vaktidolu, Adil Ali Atalay, Aşık İbreti, İlme Değer Verdim, Can Yay., İstanbul 1996.
50. Yardımcı, Mehmet, Aşık Sıtkı Pervane'nin Bilinmeyen Şiirleri, Türk Folkloru, C.5. S. 52, Kasım 1983.